

4. Буряк П.Ю. Економіка праці і соціально-економічні відносини / П.Ю. Буряк, БА. Карпінський, М.І. Григор'єва. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 440 с.
5. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України : монографія / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко. – Х.: Константа, 2006. – 272 с.
6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Стат. зб. – К.: Держкомстат України, 2006. – 395 с.
7. Семиноженко В.П. Україна: шлях до постіндустріальної цивілізації / В.П. Семиноженко. – Х.: Константа, 2005. – 359 с.

336.71

*Кузьмак О.М., к.е.н., доцент,
ПВНЗ «Європейський університет» Рівненська філія, м. Рівне*

РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний стан банківської системи України змушує більш уважно відноситися до діяльності фінансово-кредитних установ. У зв'язку з цим проблема ефективного ризик – менеджменту є особливо актуальною в управлінні банком, адже він стає не лише засобом запобігання збиткам, але й в деяких випадках може стати засобом отримання додаткових доходів.

Окремі аспекти проблеми формування системи ризик-менеджменту в банках висвітлені в працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема Балабанова І.Т., який трактував ризик-менеджмент як «систему управління ризиком та фінансовими відносинами, що виникли в процесі такого управління, а в основі ризик-менеджменту покладений цілеспрямований пошук та організація роботи по зниженню ступеню ризику» [1, с. 41]. А. Старостіна у своїй праці зазначає, що «ризик-менеджмент – це управління організацією в цілому або окремими її підрозділами з урахуванням факторів ризику на основі особливої процедури їх виявлення та оцінки, а також методів нейтралізації наслідків цих подій, обміну інформацією про ризики і контролю результатів застосування цих методів [2, с. 10]. Інші автори все-таки приділили більше уваги ризик-менеджменту у саме банківській діяльності. Так, Примостка Л.О. зазначає «щоб досягти успіхів у сфері, яка характеризується підвищеною ризиковістю, банкам необхідно створювати та розвивати системи управління ризиками, адже з їх допомогою керівництво банку зможе виявити, оцінити, локалізувати та проконтролювати той чи інший ризик» [3, с. 74]. Русанов Ю.Ю. у своїй праці зауважив, що «банківська діяльність, і взагалі вся сфера кредитного підприємництва пронизана ризиками, що мають зовсім різні напрями та умови формування і прояву. Відповідно суттєво диверсифіковані роль та значення ризиків у банківському менеджменті. Все це передбачає практичну необхідність організації управління ризиками, як централізовано у якості одного з головних елементів банківського менеджменту, так і диверсифіковано, у організації всіх видів банківської діяльності» [4, с. 5].

Однак дослідження методологічних підходів до необхідності та ролі ризик-менеджменту в банківських установах не знайшли достатнього відбиття у вітчизняній літературі. Саме тому, на сучасному етапі виникає необхідність у дослідженні ролі та необхідності ризик-менеджменту в забезпеченні фінансової стійкості комерційних банків. Однак, незважаючи на різноплановість та глибину проведених досліджень, проблема управління ризиками у банківській діяльності залишається недостатньо вивченою.

Метою статті є дослідження значення, ролі та необхідності ризик-менеджменту в банківській діяльності.

Фінансові ринки на сучасному етапі є досить складним, нестабільним та високотехнологічним середовищем. Саме тому банківська діяльність безпосередньо пов'язана з самими різноманітними фінансовими ризиками. Практика і методологія контролю та управління банківськими ризиками є найбільш ваговою для банківської діяльності. Тому ефективний ризик-менеджмент є важливою умовою конкурентоспроможності та надійності будь-якої фінансової організації.

Ризики для українських банків суттєво зросли, оскільки світова криза фінансових ринків, погіршення макроекономічних показників і політична невизначеність призвели до впливу депозитів, звуження внутрішніх грошових ринків і нестійкості валютного курсу. Виконуючи функції фінансових посередників в економічній системі, комерційні банки покривають свої потреби в грошових ресурсах за рахунок залучених коштів. Отже, для того аби формувати пасиви шляхом залучення коштів, банки повинні бути високо надійними та мати високий ступінь довіри до себе [5, с. 96].

Суспільство в свою чергу довіряє свої тимчасово вільні грошові кошти тим фінансовим посередникам, які вважаються фінансово стійкими. Як показує практика, найбільш вагомими видами ризиків (кредитний, інвестиційний та валютний) можуть призвести не лише до серйозного погіршення фінансового стану кредитної установи, але й в окремих випадках – й до втрати капіталу та банкрутству. Саме тому правильна оцінка та управління банківськими ризиками дозволять значно мінімізувати втрати. Так головне завдання ризик-менеджменту полягає в тому, щоб попередити можливі несприятливі події, знайти шляхи мінімізації їх наслідків та розробки методології управління.

По мірі еволюції ризиків змінюється управління ними. В банківському менеджменті управлінські рішення є досить ризиковими, непередбачуваними, оскільки фінансове середовище досить чутливе не лише до різних соціально-економічних, але й до політичних факторів. Аналіз, оцінка та управління різноманітними ризиками – досить вагома частина управлінської діяльності банківських установ. Звідси випливає необхідність ефективного ризик - менеджменту, який би відповідав вимогам національних та міжнародних фінансових ринків. Саме тому керівництво банків повинно приділяти особливу увагу та всіляко сприяти проведенню ризик-менеджменту, донесенню його важливості до всього персоналу банку.

Крім того важливим моментом в управлінні ризиками є виділення складових частин ризик-менеджменту. Так, на нашу думку, варто виділити складові ризик-менеджменту, такі як: стратегія, методологія, реалізація управлінських рішень, контроль та актуалізація. Отже, банк повинен розробити стратегію управління по відношенню до будь-якого ризику, конкретизувати сфери його впливу, чітко визначити рівень ризику який приймає банк, його вплив на рентабельність, якість активів та капітал. Для цього необхідно розробити стратегічні цілі, в яких визначити методику оцінки та управління даним видом ризику. Методологія включатиме критерії та моделі оцінки ризиків, які повинні постійно переглядатися та оновлюватися. Потім на основі управлінських рішень здійснюють ідентифікацію, оцінку та контроль. Механізм повинен бути чітко задокументований, зокрема необхідно виписати всі необхідні складові, конкретні дії працівників, їх повноваження, відповідальність, структуру та величину лімітів та взаємодію підрозділів банку. Але при цьому особливу увагу необхідно приділяти більш вагомим ризикам – ліквідності, кредитному, валютному та інвестиційному.

Контроль забезпечить перевірку відповідності та доцільності проведених операцій і що особливо важливо, реальність застосування даних заходів. При цьому на нашу думку, контроль за ризиками повинен бути відділений від осіб, які здійснюють операції. А загальний контроль повинен здійснюватися незалежним фінансово-аналітичним підрозділом, який би знаходився у прямому підпорядкуванні у голови правління банку.

Що стосується внутрішнього аудиту, то він є додатковим засобом контролю. Актуалізація передбачає постійне оновлення стратегії, методик, моделей, регламенту та управлінських рішень у відповідності з змінами зовнішнього середовища банку. Але все-таки, значна частина зовнішніх ризиків знаходиться поза межами впливу банку, а відтак він не може їх контролювати. Реалізація чиннику ризику, з яким зіштовхується банк, може поставити під загрозу усю фінансову стабільність його діяльності. Тому в процесі аналізу ризиків, особливо зовнішніх, банк обов'язково повинен враховувати можливість виникнення екстремальних обставин. Тому непрофесійність банківських працівників в даній сфері може призвести до недоврахування важливості та значення певних ризиків, що може призвести до збитків та паралізації діяльності банківської установи. Так, підготовка працівників банку, їх навчання та підвищення кваліфікації на сучасному етапі не завжди приносять бажаний ефект, адже в переважній більшості навчальних програм не передбачено детального вивчення курсу банківського ризик – менеджменту, закордонні програми управління ризиками не завжди адаптовані до вітчизняних умов діяльності банківських установ. Крім того, комплектація персоналу часто відбувається в умовах конкурентної боротьби за кращі кадри і при цьому несе свої ризики, адже коли працівник після періоду адаптації та отримання навичок роботи в даній сфері переходить на інше місце роботи, то відповідно відразу з'являється загроза передачі конфіденційної інформації на нове місце роботи.

Також досить актуальним питанням на сучасному етапі є розподіл обов'язків та повноважень працівників банку по оцінці, контролю, прийняттю заходів щодо уникнення ризиків. На нашу думку, управління ризиками необхідно винести в окремий підрозділ, адже кожен банк зіштовхується з великою кількістю взаємопов'язаних ризиків, які потребують постійної оцінки, контролю та управління. Завдання департаменту ризик-менеджменту полягало б у стратегічному управлінні ризиками, а також у оперативному управлінні та координації дій профільних відділів банку. Це

дозволить оперативно приймати ефективні рішення.

Крім того, вважаємо за необхідне постійне підвищення кваліфікації працівників, які працюватимуть у департаменті ризик - менеджменту, на нашу думку, кадрова служба будь-якого комерційного банку повинна розробити класифікатор видів навчання для підвищення кваліфікації даних працівників банку в розрізі їх функціональної спеціалізації.

Підвищення кваліфікації необхідно проводити для оновлення теоретичних та практичних знань, умінь та навиків керівників та спеціалістів у відповідності з розвитком банківської системи. Воно повинно проводитись протягом всієї трудової діяльності працівника по мірі виникнення необхідності у відповідності з встановленою для кожної категорії працівників періодичністю.

В даному документі необхідно, на нашу думку, включити наступні види навчання: навчання осіб, щойно прийнятих на роботу; щорічне навчання по актуальним питанням професійної діяльності (тематичні та проблемні семінари, які включали б дослідження світового досвіду щодо міжбанківського кредитування); періодичне навчання по професійним освітнім програмам для підтримання кваліфікації всього контингенту керівників та спеціалістів на рівні, достатньому для ефективного виконання посадових обов'язків; навчання працівників, які будуть готуватися до посадових переміщень.

Але на сучасному етапі приходиться констатувати факт, що у більшості українських банків системний підхід до ризик-менеджменту є відсутнім. Управління ризиками переважно зводиться до виконання нормативів Національного банку України, написанню великої кількості внутрішніх документів та створенню служби безпеки, яка контролює працівників та клієнтів. Все це є далеким від повноцінної системи ризик-менеджменту.

Ще однією проблемою є не налагоджений відповідним чином обмін інформацією між профільними відділами банку. Саме тому спеціалістам та ризик-менеджерам приходиться витрачати велику кількість часу на пошук та структурування інформації. Оцінка ризиків повинна в першу чергу опиратися на статистичні оцінки власного або загальноприйнятий досвід, якого поки що не має. Таким чином утворюється замкнуте коло: від ризик-менеджерів вимагають об'єктивних оцінок та рекомендацій, для формування яких в банках не створена відповідна інфраструктура.

Не дивлячись на негативний вплив ризиків, на їх роль та значення в менеджменті як генератора проблем та збитків, не можна не відмітити і позитивні моменти ризик-менеджменту. Розуміючи об'єктивність та значення ризиків, адекватно оцінюючи їх роль в діяльності банків, ефективний менеджмент не лише захищається від ризиків та управляє ними, але й використовує їх як інструменти підвищення комплексності, якості банківських продуктів, диверсифікації банківської діяльності.

Диверсифікація та вдосконалення банківських продуктів робить менеджмент не лише більш обережним, а й більш інформованим, підготовленим, компетентним та професійним. При цьому ризики виконують роль нейтралізатора збитків та втрат. Отже, при якісному ризик-менеджменті значно зростає імідж банку, забезпечуючи цим більш стійке положення в конкурентному середовищі.

Отже, управління ризиками є одним з головних напрямів діяльності банківських установ, зважаючи на те, що банківська діяльність вся пронизана величезною кількістю різноманітних ризиків. Тому, саме ефективна система банківського ризик-менеджменту здатна забезпечити достатню конкурентоспроможність та фінансову стійкість банківських установ. Саме тому вдосконалення процесу управління ризиками у вітчизняних банках є нагальною потребою на сучасному етапі для будь-яких банківських установ, враховуючи постійну зміну економічної ситуації в країні та світі.

Література

1. Балабанов И.Т. Риск-менеджмент: учеб. пособ. / И.Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 345 с.
2. Старостіна А.О. Ризик-менеджмент: теорія та практика / А.О. Старостіна, В.А. Кравченко. – К.: Кондор, 2004. – 92 с.
3. Управління банківськими ризиками: навч. посіб. / Л.О. Примостка, П.М. Чуб, Г.Т. Карчева [та ін.]. – К.: КНЕУ, 2007. – 600 с.
4. Русанов Ю.Ю. Роль и значение рисков в банковском финансовом менеджменте / Ю.Ю. Русанов // Финансы и кредит. - №5. – 2004. – С. 52-57.
5. Заруцька О.П. Управління ризиками – провідний чинник фінансової стійкості вітчизняних банків / О.П. Заруцька // Фінанси України. - № 3. – 2006. – С. 94-105.
6. Севрук В.Т. Банковские риски / В.Т. Севрук. – М.: «Дело ЛТД», 1994. – 72 с.
7. Кондратюк Е.А. Принципы и источники регулирования рыночных рисков коммерческих банков / Е.А.Кондратюк // Банковские услуги. – № 10. – 2004. – С.1 8-23.

Рецензент докт. екон. наук, профессор И.С. Гуцал